երբ որ Լեհացւոց խնդրոյն համար ասպարէզ մնալու վրայ կը տեսնուէին։ Այնուհետև պէտի գայ Բրուսիոյ Թագաւորը, անիկայ որ առանց տասն օրուընէ 'ի վեր Լոնտրա եղած բանակցութեանը, թերևս այս վայրկեններս պէտի քալցընէր իր գունդերը գաղղիական սահմանագլխոց վրայ, պատրաստ ահաւոր կռիւ մը բռընկցընելու, որուն քով Փոհեմիոյ արիւնահեղ պատերազմը տղայոց խաղալիկ պէտի ըլլար. Հոլանտայի Թագաւորն ալ նոյնպէս պէտի գայ, անիկայ որ կը ներկայացնէ Նասաւի ընտանիքն որ Ստորին-Նահանգաց աթոռէն մերժեց Նաբոլէոն Գի հայրը։ Անկէ ետքը կարգը Աւստրիոյ կայսեր պէտի գայ, որուն հետ ութ տարի առաջ մահուչափ կռուի մը մէջ էր Գաղղիացւոց կայսրը։ վերջապէս — և սակայն նուազ հետաքրքրական մասնաւորութիւնը չէ — Տաճկաց սուլթանն ալ պէտի տեսնուի հոնտեղ, որուն նախորդները դարերէ 'ի վեր արևմուտք այսչափ առաջ եկած չեն ...։ Այս ամէն Թագաւորները մի և նոյն ժամանակ պէտի չհանդիպէին իրարու Գաղղիոյ մայրաքաղաքին մէջ։

Ամենուն ալ յայտնի է որ այս վեհապետները հասարակաց Միթինկ'ի համար չեն գումարուիր, և ուրիշ կողմանէ մասնական ժողով մը կրնար անանկ կասկածներու և ենթադրութեանց տեղի տալ որոնցմէ զգուշանալն աղէկ է։

Թագաւորները այսպիսի կարգաւ մը Բարիզու այցելութեան երթալով, կը ցուցնեն թէ ամէնքն ալ գոնէ մէկ կէտի վրայ մէկ սիրտ մէկ հոգի են, այսինքն Նաբոլէոն կայսեր իրենց բարեկամութիւնը յայտնելու փափաքին վրայ։ Աշխարհի խաղաղութեան համար մեծ վաստակ մ'է ասիկայ. բոլորովին անօգուտ է և չենք կրնար ալ փափաքիլ որ այս Միթինկը կերպով մը յիշեցնէ մէկ կողմանէ Դիլսիդ 1807ին և միւս կողմանէ Բարիզ 1814ին։

ՃԱՆԱՊԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԶՈՒԱՐ ՃԻՑԷՐՃԻ ՕՂԼՈՒ ՔԱՀԱՆԱՅԻ

(Տես երես 129, 180։)

Ի մտանելն սուրբ Յակոբայ երկդռում դռնէն 'ի ներս՝ ձախ կողմն փոքր սէք մի, որ հանապազ անդ ծախէն զմոմն ժողովրդեան. ունի սիրուն բակ և ունի պօլմէ տըրրապըզան[1] և երկու դուռ որ մեր հետ տարպք. և անդ է ջուխտակ կոչնակն. և է Մորայ քով փոքր քէմէր դուռն մի և սորայ ներս տեղն բարձրանեմք[2] օտան. և սորայ կից սուրբ Էջմիածնայ դուռն, որ կանայք անտից գնան եկեղեցին. և միւս կողմն կոչնակին՝ սիրուն փոքր դուռ մի, որ հանապազ գոց է բայց 'ի հանդիսի աւուր կու բանան զնայ։ Եւ սորայ քով պատին երեսն փոքր խորան մի որ անունն կոչի սուրբ Գէորգ. այս խորան. եթէ կամիս հարցանել զպատճառն ասեմք փոքր 'ի շատէ. ժամանակաւ կամեցեր են թէ զՍ. Յակոբ յափշտակել 'ի ձեռաց Հայոց ազգիս. ոմն Թագաւոր՝ որ մէլիք Սալէհիտին կոչիւր, անց կ'առնէ թէ կամի գնալ պատերազմ. սոյն Տաճկունքն իբրև կ. չ. հ. թէ Թագաւոր այս ինչ աղէկ ճամի կու լինայ ասելով. և սայ կը մօհրէ զդռներն. երթամ պատերազմ և գամ տեսանեմ թէ կանթեղու վառ մնայ նէ Հայոց ազգին կու տամ. թէ չէ նէ՝ ճամի կու շինեմ. մինչ նայ գնայ և գայ՝ այս վերոյ գրեալ խորանն ժամ կ'անէին մինչև 3 տարի. յետ 3 տարոյ գալն Թագաւորին մնացեր, կամի թէ անցնի գնայ. ևս կրկին այն առաջիններն միտքըն կու ձգեն թէ Թագաւոր դու ինչ պայման արիր, ահա կու գնաս հա՛յ 'ի նորա այլ միտքն կու գայ յետ կու դառնայ կու գայ դուռն Ս. Յակ. նայ կու տեսանէ որ երեք այր լուսաւոր

1 Տախտակ կամ սեղան։
2 Սեղան օրհնելու աղօթքը։

շապիկ զգեցեալ ձեռքին մոմ՝ Թագաւորին առաջնէ կուգնան սուրբ Յակոբայ Ներսի դուռն, և Թագաւորն կու տեսանէ զկնիքն որ իւրն է 'ի մէջ ամբոխին կու բանայ զդուռն և կու մտանեն ներս. այսր և անդր հային որ երեք կանդեղ վառ կայ. որ սարդն 'ի վերայ կանդեղին հովանի է եղեր. և արքն այնոքիկ անյայտ կու լինան. և Թագաւորն կ'ասէ Թէ ուր են այն երեք արքն որ առաջի իմ սպիտակ զգեստիւք և մոմեղինօք կային, այժմուս ոչ երևան. և միաբանքն կ'ասեն Թէ ով Թագաւոր ոչ ոք չիկայ 'իմիջի մերում քո ասածն. և ոչ ոք մոմ վառեց կամ զգեստիւք կայր. Թագաւորն իմաստուն դոլով ասացեր է. Թէ այս մանուտրս որոյ անուան է կառուցել. զնորա պատկերն ինձ ցոյց տուէք՝ և միաբանքն ցոյց կու տան սրբոյն Յակոբայ Ցեռուն եղբօրն, և զլխադիրն որդւոյն Զեբեդեայ և մակար ճգնաւորին. իսկոյն ճանաչէր Թագաւորն Թէ սոքայ էին որ առաջի իմ զգեստիւք և մոմեղինօք գային. և ամենեքեան փառս ետուն Աստուծոյ և սրբոց նորա, և Թագաւորն գրեալ նոմոս 'ի վերայ քարի և եղեալ ճակատ դրսի դռանն. ևս նալլէթլէմեով Թէ ոչ ոք չիհակառակի սորայ. Հայոց ազգէն մինչև մէկ պառաւ կին մնայ նէ նորա լիցի. և հակառակ սորին ամենայնիւ յետս չոգան և խայտառակեցան։ Եւ այժմուս ոչ ոք կայ կերպարանօք Հայ ձևացեալ և են գայլք ափշտակողք լինիցին և նոքայ ամենայնի աստ և 'ի հանդերձելումն. ամէն։

Եւ 'ի մտանելն 'ի ներս որ է մեծ և ահագին. և է սրբոյն Յակոբայ երկայնութիւնն 37 ատրմ և լայնութիւնն 25 ատրմ. դասին մէջի լայնութիւնն 22 ոտք է, չորս սիւն ունի. ամէն սիւնի հաստութիւնն 28 թիզ է, և պատուանդանն 32 թիզ է, բարձրութիւնն քան զչափն աւելի է. ունի զուպէ մի բարձր և մէջ տեղն 6 քէմէր զէնիիլլարէ որ կայ օրինակն 'ի մէջ տեսրիս. և ունի 6 պատուհան. և մէջ քէմէրին բոլոր երկաթ բէնիներէ մի և ունի տասն ջուխտ բարակ մէրմէր տիրէկ, և աւագ խորանն՝ տապանն 26 թիզ է. երկու կողմն երեք երեք աստիճան է. վրայի լայնութիւնն 38 թիզ է. ճակատ խորանին 22 ոտք է, աջ կողմն խորանին սուրբ Յովհաննու խորանն է, սոյն սրան[1] աւանդատունն է, ունի մէջն երկու խորան, մէկն Ստեփանոսի է խորան, և միւսն սուրբ Լուսաւորչի խորանն է, և սորա կից որ յետոյն է՝ կայ մեծ փէքէ մի մութ տեղ, և անդ շարեն զդալեատանն կայ մինչև 50 խոշոր և գոյնզգոյն. բարակն զատ և դապան զատ անդ են եղեալ։

Եւ կայ սորայ քով նեղ ճամբայ մի որ գնաս ներս. անդ է ձիթատունն. համարեցի մինչև 17 քուբ, թող զմանտրերն. և կայ մէկ օտայ այլ որ խոշոր մնտուկներ են դրեր, և 'ի միջի սոցայ կանդեղ ցեղցեղ. և ունի լուսամուտ մի. և այս աւանդատնին դրանն վրայ ամպիոնն է, կաթուղիկէով. աստ կարդան զաստուածն և կայ քոմն կախեալ սիրուն մեծ սահաթ մի բանտուլ. և վերան շապիք. և սորայ վրան բարձր տեղն կայ խորան կազմեալ և կայ անդ կենաց փայտն։ Եթէ կամիս եղբայր սակաւ մի պատմեմք զսորայ աստ գալն, 'ի ժամանակի այնմ, որ Կիրիտ առեր են 'ի ձեռաց Յունաց՝ զեկեղեցիքն Թալաներ են. լուսարարն միտ կ'անէ Թէ ինչ առնեմ հետ՝ որ ափուցէս[2] չառնուն. ևս այս միտ կ'անէ, կ'առնէ զսայ և կու դայ յերուսաղէմ. և իշխանի Յունաց վանք. յետ սակաւ աւուրց կ'ասեն սորայ, Թէ մարդ, դու այնպէս տեղաց եկիր, էր դատարկ եկիր, ասելով արտաքսեն զսայ 'ի վանիցն. սայ ևս կը խորհի Թէ ուր գնամ. ապա 'ի միտ ածէ Թէ Հայոց վանքն երթամ։ Ունք[3] կու հակառակին։ Ապա կայ սուրբ յարութեան քոմն շեխ մի որ և անունն Շեխ Մէֆա կ'ասեն և ունի պատուհան տանն որ սուրբ գերեզմանին վրայ կու հայի. կերթայ նորա տախիլ

1 Այս կարգիս մէջ։
2 Ձեռքէս։
3 Յոյնք։

կուլինայ[1]. նայ եւ դափուճի կ'անէ զինքն մինչև 15 տարի ղզմէք կ'անէ. սորայ վաղճանն կու հասանի. ձայնէ զչէխն զայն քօմս. նա եւ խորհի թէ այսչափ ժամանակ է ղզմէթ կ'անէ նորայ. հախն վերաս չմնայ ասելով կերթայ սորայ քօմս. 'ի գնալն տեսանէ զնա խեղճըն. լալով կու խնդրէ՝ քօմս եկ. նա այլ կու մօտենայ. կը բռնէ երկու փողպանն[2], ասելով թէ երկու խնդրուածք ունիմ քեզանէ, յետ անցման իմոյ պիտի կատարես. մէկ որ զիմ մարմինն Հայոց վերցընել տաս. միւսն այլ՝ առ զայս ամանաթս և տուր Հայոց վանքն. կ'ասէ, կու աւանդէ զոգին: կու լսեն Ունքն, ոտից կանգնին թէ մեք կու թաղեմք զայս քանզի Հոռոմ է և մեր ազգն է: Ի ժամանակս լուսաւոր հոգի Եղիազար կաթուղիկոսին ժամանակն էր. նայ այլ կասէ թէ նոքա թաղեն. յետ թաղմանն այն վերոյգրեալ չեխն չոկի Եղիազարին քով կու գայ. կ'ասէ թէ այն մարդն ինձ երկու պատուէր ետուր. մինն թէ Հայք թաղեն, դուք եւ չթաղեցիք. միւսն եւ այս է թէ այս ամանաթս Հայոց վանքն տուր, ահա բերի առ քեզ, տես թէ ինչ է: Նա եւ իմացեր է որ կենաց փայտն է. յետոյ ասացեր է հոգևոր տէրն թէ սայ պարտիմք փորձել. կրակ կու վառեն և կենաց փայտն մէջ տեղն կու դնեն, ժամ մի բոլոր. յետոյ դուրս կու հանեն՝ տեսանեն որ նուան հատի նման և չէ այրեցեալ կամ նուազեալ գոյն, նոյն գոյնն մնացեալ, դառնայ չեխն կ'ասէ թէ հոգևոր տէր, պէնիմ պաղշիշիմի վերմէլիսին. մինչև հազար ոսկի կու տայ, ճորով կ'առնէ ձեռացն. ապայ կու տայ Մինաս վարդապետին. թէ քո վիճակիդ ելաւ. նայ այլ կու բերէ Ըստամպօլ, զարդարել. 'ի մէջ պիլլորի, և արծաթեղէն խաչով ակներ պատուականով և ոսկիէ ջրով, մինչև 500 ղուռուշ ղարճէր: Եւ է այժմուս վերոյգրեալ ամպիոնին վերայ կազմեալ խորանն. և եղիցի անբարբառ բարեխօս ամենայն հաւատացելոց քրիստոնէից. ամէն:

Մէկ քիչ յառաջ գնաս գլխադիրն է. և ունի կաթուղիկէ և գլուխն մեծ խաչ. վերն 12 արծաթ կանթեղ. մէջ տեղն հինգ կանդեղ, վարն դրան վրայ երեք կանթեղ դուռն ռուշմ սէտէֆկեարի. և երկոյ դուռն մէջ տեղն մուշարապիւ[1] վարդի նման: Գլխադրին մէջն համապազ կու վառի չորս կանդեղ, որ երեք կողմն թել ղաֆէս է հիւսած. իւրանն գլխադրին 5 թիզ և կէս, և է ճակատն չորս թիզ. և մէջ տեղն սումախի քար. և ունի չրջապատն արծաթ սփռեալ և 'ի վերայ արծաթի քար կազմեալ 16 հատ, ոմն փէրուզէ, ոմն կանանչ, ոմն կարմիր, և այլ գոյն զգոյն. և սորայ վերայ սեղան. և աստ մէկ կանդեղ կու վառի. գլխադրին երկայնութիւնը վեց ոտք և լայնութիւնն եօթն և կէս ոտք: Այս այն տեղն է ուր որ սուրբ Աստուածածին նստեալ էր երկու կանամբ. և մինչդեռ զայն խորհէր թէ սուրբ Յակոբայ զինչ լինելոց է, յայնմ ժամանակի Հերովդէսի ձեռքն էր. և մէջ Նապուլուսին և 'ի մէջ Եաֆային կայ գիւղ մի որ և անունն Ղաղուն կոչի, անդ գլխատեց զսուրբն. և Աստուածածին վարանեալ կայր (!). անկարծակի ետես զի հրեշտակ բարձրեալ զսուրբ գլուխն եդեալ 'ի մէջ դաստառակին և բերեալ եդ առաջի սուրբ Աստուածածնի. և նայ յորժամ տեսեալ՝ ուրախացաւ և եդաւ պատուով այսմ տեղի. որ այժմուս կոչի գլխադիր, որ յետոյ շինեալ են թագաւորք: Եւ միւս կողմն ունի փոքր դուռն. և է սորայ քով սուրբ Սարգիս որ է սուրբ Յակոբայ ղազնան մեծ. սիրուն խորան, և չորս կողմն գամեր գամած, որ գաւազաններն անդ կախեն. մինչև 38 համրեցի. մէկ կողմն խոշոր ռոյայներ, որ անդ է պատուական ծանտր զգեստներն. և բարձր քէմէրով երկայնութիւնն 14 ոտք և լայնութիւնն 12 ոտք. և կայ մէկ դուռ մի այլ որ մը

1 Մտերմանալ:
2 Նաքա:

1 Վանդակակերպ. ֆոֆէօ ֆոֆէօ:

տանք ներս. լուսարարն, ես մեղաւորս և Մուքիասն. ներսն կայ մեր պաշարանեն չափ տեղ մի և անդր կախեալ խոշոր մոմեր. և արծաթեղէն պաբաղ բաներ. և կայ նեղ փառէ մէրտիւէն մի տասը ոտք. ելանք 'ի վեր ևս կայ անդ ներքնոյն չափն տեղ, սնտուկներ և տօլապներ. մի մի բացաւ և մեք թամաշա արինք. և ունի լուսամուտ մի. յետոյ վար իջաք. ելաք՝ դուրս, փոքր տեղ մի փոքր դռաւ առաջեւն. և սորայ վերայ գրեալ սուրբ Սարգսի պատկեր մի ահագնատեսիլ և զարհուրելի, և որդիակըն Մարտիրոս 'ի յետին ունելով. և սորա կից է Մակար ճգնաւորին գերեզմանը. որ անդ լինի խոստովանութիւնն. և կայ երկու կանդեղ, մինն հանապազ վառի, միւսն գիշերն սաղմոս ասած ատենն կու վառեն. փոքր պատուհանն է, և ունի երկու դաճառէն դուռ. և յորժամ խոստովանահայրն յորդորէ և բան հանելու լինայ՝ զկանդեղն չուտով վայր իջեցընէ. 'ի ժամ խոստովանութեան այս դուռն կու գոցեն. և այս դրան վերա կայ գրեալ. Մակար ճգնաւորին պատկերն, որ և հրեշտակն կերակուր բերէ իւրեան. և այս երեք դրանն քով ունի վեց մարմարինեայ սիւն փոքր ըստ մարդոյ չափ, բարակ նախշուն. և ունի գլուխն չէմիտան որ մոմ կու վառեն. և ունի գլխադրին երկու կողմն երկու ջուխտ վարախլը մոմ որ հանապազ 'ի մէջ Տեարպէքիր կարմիր կտաւի մէջ է. բայց տէրունի տօներուն կու բանան. կանդեղներն եւս կու աւելցընեն. աւագ տօներուն զարդարանքն կու աւելցընեն: Որդւոցն որոտման տօնին ռօխաւխ կու բանեն չորս խոշոր կերոն առաջևն կու շարեն և խորան զարդարեն, որչափ ազնիւ խաչ և աւետարան խակիհ, թագ, երկու կողմն ըռաֆներով չէշխտ չէշխտ. և որք տեսանեն և կու մայլին և յետ սորայ յիշատակն աւագ խորանն կու դնեն երկու սարկաւագ բուռվառով, և ձախ ձեռքումնին տապանակով. 'ի սրբասացութեն ժամանակին չորս քահանայ ըղգեստիւք և սաղաւարտով ամպհովանոյն չորս սլլըրխըն կու բռնեն, և է դպրապէտ տիրացու Արութին. խաչալէմներն՝ առաջևէ, և դպիրք ջուխտ ջուխտ. զանկակներ, ցընդակներ, երեք տեղ ակաձառէ հազրր սփռեալ կայ. այնչափ եղանակ՝ որ հրեշտակաց բարբառէ. երկու կողմն քաղաքացոց տղաքն որ միաբան ձայնակցին, կանչելով Լուսը լուսաւորիչին է, օրհնեալ է Աստուած ». եարան գումպէթն կաթողիկէ՝ ձայնն շատ, այնչափ կու խօսի որ մարդ չգիտէր թէ զինքն ուր տեղ է. մինչ 'ի մի ժամ" սրբասացութիւնն անճախ լըմընցաւ. և զայլն օրպիսի է.— այն քո մըտացդ իմացիր եղբայր:

Եւ անտի 'ի վայր եկեղեցնայ դուռն է. որ անդ էր Պապոյ չէլէպուն նստած տեղն: Անդ է սուրբ Նշանի ճանապարհի տեղն, որ է դուռն և կա մինէ լուսարարք. և աստի կու ելանեն 'ի վեր. և անտի դուռն միւս կողմն. և է պատկեր Եղիազար կաթողիկոսին. և կայ առաջևն սիրուն հոր մի, որ ղուպպէին անձրևէն զայրի ջուր չի մըտներ 'ի նա. ան ջուրէն կու խարճեն բարձր առնեմի. և յետ գնալուն ըխտաւորաց նայ ջրով կու լուանան եկեղեցնայ մէջն. և կու վախիս թէ տախտակ է կու փըտտի. սպիտակ սեաւ կանանչ սիրուն մէրմէր քարեր. թէ մէկ օխայ ձէթ թափիս և կամենաս թէ ժողվել՝ 399 տրէմն կու ժողվես և մին այլ զայ չի լինար:

Ցետ դառնամք գամք Ս. Յովհաննեսու խորանին վէրուքն. մեծ պատկեր մի որ սուրբ Աստուածածին հետ Յովսէփայ գնաց առ տունն Զաքարիայի և ել Եղիսաբեթ ընդդէմ նորա, և ետ ողջոյն Եղիսաբէթ, խաղաց ցընծալով մանուկն յորովայնի նորա. վերոյգրեալ Պապօն թէրճիմանութեան ժամանակին քաշել տուեր է. նայ այլ սուրբ Յակոբայ ապրանայն է. և կայ սորա քով Գաբրիէլ հրեշտակապետի պատկեր, ահագնատեսիլ: Ի դիմաց կաթողիկէին — աջ կողմն դասին գլուխն է կաթողիկէն, և ռուոմուէտէֆքէահի, և ունի գագաթն մեծ արծաթ խաչ մի, և զատի-

ֆէ ծածկոցով ծածկեալ կայ. բայց աւագ տօնից կու բանան մինչև 'ի մեծ բարեկենդանին. զատկին ևս կու բանան: Գամք սիրելիք սրայով. և է աւագ խորանին վէրի ճակատն վեց քէմէր եալտըզլը, երեք մի կողմն երեք այլ միւս կողմն. 'ի միջի սոցա Քրիստոսի խաչելութիւնն, ձախ կողմն վարի դին երեք պատկեր. մինն սուրբ Լուսաւորչի, և մինն Ստեփաննոսի և միւսն Յոհաննու աւետարանչի. և 'ի յաջ կողմին սուրբ Աստուածածին, Յոհաննէս մկրտչին և Սեղբեստրոսի հայրապետին. և 'ի միջի սորայ խաչելութիւնն Քրիստոսի. կանանչ եափրախներով և ոսկի եալտուզով. երկու կողմն քէմէր և 'ի ներքոյ ոտիցն վիշապ որ կայ 'ի բերան նորա մեծ խնծոր մի եալտըզլըյ, որ նշանակէ Եւայի խաբուիլն, և 'ի սորայ ներքոյ Ադամայ գլուխն. և վերըն խաչելութեան աջ կողմն՝ Հայր Աբրահամ և իւր որդին Սահակ. և ձախ կողմին Մովսէս և Եղիա ըստ վկայութեանն Քրիստոսի. և վերն քէմէրին մէջտեղն դաստառակի պատկեր դամած է: Իջանենք 'ի սեղանն որ է երրորդութեն պատկերն. որ սուրբ Աստուածածին 'ի մէջ տեղն գլխուն վերևը Հոգին սուրբ աղաւնակերպ, և աջ կողմն որդին իւր միածին՝ որ զըռայրախն 'ի ձեռին ունի և ինքն մերկ, և ունի նշան բևեռաց. և ձախ կողմն Հայր Աստուած ահեղակերպ և իւսեալ կերպարանօք և 'ի ձեռին աշխարհ: Այս մէջ տեղն է. և աջ կողմն սուրբ Լուսաւորչի պատկերն, և ձախ կողմն Ս. Յակոբայ պատկերն, որ խակիհն 'ի ձեռին ունելով նշանակէ թէ կարող եղև ըմպել զբաժակն զոր ասաց Քրիստոս. և ունի աստիճան 12. յորժամ տէրունի աւուր զարդարել կամենան՝ մէջ տեղն վարագուր քաշեն. աւուր առաջ չորս օր կու սկսանին զարդարել որ գոյն զգոյն պռապէթ պռապէթ. և երկու կողմն աւագ խորանին կից էյրէթի խորան կու շինեն. որ կու լինա երր մէկ իբռիքլը անէ որ պատարագ լինա ըսպաս և ուրիշ խորան կու դնեն զիրա զարդարանքէն աւագ խորանին յետևն չի անցվիր և ունի խորանի շրջապատն 12 առաքելոց պատկեր. և երկու կողմն հայրապետաց պատկեր փառաւորապէս. և ձախ կողմն դըրսի դին սուրբ Աստուածածնայ պատկեր հրաշագործ, որ և վերոյ գրեալ. Գաբրիէլ հրեշտակապետն աւետիս է տուեալ: 672 թվին (1223) ումն Պօղոս վարդապետ ունի աշակերտ մի սրբակրօն եղեալ, անկարծակի 'ի մէջ գիշերին կանդեղ վառելն 'ի բաց ձայն կու ելանէ 'ի պատկերէն Գաբրիելի ասելով, ողջոյն ընդ քեզ Մարիամ. և միւս պատկերըն նոյն ձայնով միահեղուն [1] ձայնակցին ընդ Գաբրիելի ասելով ողջոյն ընդ քեզ, Մարիամ, լի շնորհօք, ուրախ լեր բերկրեալ տէր ընդ քեզ. և սայ կու զարհուրի, կ'ելանէ արտաքս: Եւ թէ չես հաւատար եղբայր, կայ Յայսմաւուրքի մէջն, ապրիլի եօթին գիտ և կարդայ որ ստուգն իմանաս: Եւ է սորայ քովն երրորդութեան պատկերն 'ի մէջ քէմէրին. և 'ի ներքոյ սորայ խորան սուրբ Աստուածածնայ, որ ես մեղաւորս սորայ դիմաց կու կանգնէի հանապազ և է սքանչելագործ. բարեխօս լինա ամենայն հաւատացելոց քրիստոնէից: Եւ է սորայ սրան սրբոց առաքելոցն Պետրոսի և Պօղոսի ճանապարհն. ելանէ վեց ոտք էյրէթի տախտըկէ մէրտիվէն. և վեր ելնելն սիւռուն փոքր դուռ որ կու ելանէս 'ի վեր 23 ոտք է. մէկ մարդ մի անճախ հանդիստ կու ելանէ. եթէ գլխաց մարդ գայ. եայնայ յետ կու դառնայ, եայ դու ելար վեր, գնա Պետրոսի առաքելոյն խորանն, որ սուրբ Յոհաննու խորանին վերայ է. երկայնութիւնն ութը ադըմ. լայնութիւնն եօթը ադըմ, և անդ կայ երկու տօլապ որ մէջն մեռոն է կիւկիւմներով. յետ դարձիր և գրեայ. ունի 12 ոտք մէրտեվէն. այս տեղս նեղ ճանապարհ մի, երկայնութիւնն տասը ադըմ մէջ տեղն սուրբ Յակոբայ զուպպէին վերայ ելանելու դուռն է, ձախ կողմն ունի 13 ոտք մէրտիվէն որ կու

1 Միատեղ:

իշանես սուրբ առաքելոյն Պօղոսի խոսրանն. որ սուրբ Աստուածածնայ խոսրանին վերան է. երկայնութիւնն ութը ատամ և լայնութիւնն եօթը ոտք, երկուսն մի չափ է և ունին յետոյսն մի մի պատուհան։ Դամք 'ի տունի սոցա. ժամարարն երկու, սպասաւորն ութը չորսն մի կողմն, և չորսն մի կողմն. մէկ Պօղոս անուն, և մէկ Պետրոս անուն, մէկ մէկ խորան կու կանգնեն. որ աւետարան համբուրելու համար. դպիրք վարն կու կանգնին. երկու ժամարարն ձայնաւորն նօպէթով կ'ասեն. մինն ձայնով ասէ և միւսն խորհրդաբար. նոյնպէս միւսն. և դպիրք երկուսին այլ դպրութիւն կ'անեն, եայ խորան, այս օրս բուռվառ առնող սարկաւագն՝ թէլ՝ էր տահրնմիշ թող լինայ, վեր ելնելն կամ՝ վար իջնելն քանի քանի հեղ ասա էիր և տեսեալ էիր. լինայ եղբայր Աստուծով դաս և տեսանես. ամէն։

Վար իջնես այս մէրտիվէնին քով կայ սուրբ Էջմիածնայ դուռն, որ մեք Ստամբոլու հետ տարաք, մնհտեսի Ղանտիլին շինածն է, սիրուն գեղեցիկ տօղրանայ. հին դուռն հանեցին և այս դուռն նորա տեղն դրին ըռահտով. և կայ առաջևն տրապզան դուռ մի, որ կու գոցեն թէ կանայք այս կողմն չի անցնի. և 'ի մնանելն սուրբ Էջմիածին. և է երկայնութիւնն 37 ատամ. և լայնութիւնն տասը ատամ. խորանին լայնութիւնն 28 թիզ, բարձրութիւնն հինգ թիզ և չորս մատ է. քան զսուրբ Յակոբայ խորանէն չորս մատ բարձր է. լայն և արձակ է, և սեղանն նոյնպէս. և վերան կաթողիկէ, և յետոյսն լուսամուտ մի և խորհրդանոցն ևս ունի կաթողիկէ, և առաջևն ջահ երկաթէ. և կայ աստ պատկեր մի տասնուվեց պօղմէ, տնօրինականքը՝ Քրիստոսի որ Ստամպոլ սուրբ Նիկողոս եկեղեցնայ է գնացեր՝, և կայ անդ ձախակողմն փոքր պահատան և վերան կիրով կաթողիկէ. և կայ 'ի միջի սորա երեք քար. և հարցանիս թէ ինչ է պատճառն. Ծանուցանեմ քեզ եղբայր. յետ յարութեանն Քրիստոսի սուրբ Աստուածածին երբեմն փոքձութեան լեառն և երբեմն գետ Յորդանան, և երբեմն Սինէական լեառն շուրջ գալով կու մխիթարուի եղեր, յետ ժամանակի ինչ ծերացեալ աստ նստեալ անկարծակի աւուր միում հրեշտակ ամենակալի երևեալ սուրբ կուսին և զիարքրլի հարցեալ թէ զի կաս ով տիրածին կոյս և նայ զայս ասելով առ հրեշտակն, թէ երբեմն փոքձութեան լեառն և երբեմն գետ Յորդանան և երբեմն Սինէական լեառն գնայի, և անդ մխիթարուէի, այլ այժմուս ոչ կարեմ գնալ. և հրեշտակ Աստուծոյ նոյն կէտն այս վերոյ գրեալ երեք սուրբ տեղեացն այս երեք քարն կու բերէ այս տեղն կու գնեն որ սուրբ Աստուածին հանապազ 'ի սոցա հայելով կու մխիթարուի, աստ լինի պատարագ երեքշաբթի օրն յետ պատարագաց որ ժամարարն խորանէն վար իջնելն աւետարարն կու ընթեռնու, վարդապետք պար կու առնեն. և յետ վճարմանն համբուրեն զաւետարանն և ապա գան զայն երեք քարն համբուրեն. ապա քահանայք և ժողովուրդք արք և կանայք, ծերք և տղայք. և ապա երթան խաղաղութեամբ ամենայն ոք իւր տեղին. և լուսարարքն գոցեն զդռրունս, մինչ 'ի յետ ժամու կոչնակի։

Եւ դամք եկեղեցնա դուռն. վերան մեծ հալխայ մի երկու օխայի չափ թուճ. իրիկուան ժամուն կէս սահէթ յառաջ լուսարարն կու ծեծէ զնա, որ միաբանք ամենայն վայր կու գան եկեղեցին և սկսեն 'ի նեղութեան կանոն, հանդերձ 'ի տէր պարծեսցին, և Աստուած մեր ապաւէնն. և ապա զկոչնակն զարկնեն և ժողովուրդն սկսի ժամ գալ. և կարգին տէրն կարդայ զԱմաւուրքն։ Եւ կայ 'ի դռան քով պապի[1] տեղ բարձր տասնուեօթը սրայ նեղ, և անդ դնեն ըխտաւորք զբաբճրնին. և է սրայ կից դուռ մի որ երեք տեղ կ'երթայ. մէկն գինէտունն, մէկն սեղանատունն, և միւսն լիւանն, որ մնին անդ կու թափեն։ Այս տեղս կայ հոր մի որ Մակար ճգնաւորի հոր կոչի. կայ 'ի

1 Հողաթափ։

դէմն չորս ոտք մերտիւէն և նեղ ճամ-
բայ մի, և աստ կայ երկու օտայ. և քիչ
մը յառաջ աջ դիհն կայ մին հոր այլ-
գնաս յառաջ մութ է, և կայ քէմէր
դուռ մի. և սորայ վերան կայ սուրբ նը-
շան. որ ժամանակաւ անդ դեք բնա-
կեալ են եղեր. Թադէոս առաքեալն դը-
բեալ զսուրբ նշանն. և խաչն հալա-
ծեալ են անդէն. և ձախ կողմն գինե-
տան դուռն, և անդ վառի ամենայն գի-
շեր կանթեղ 'ի պատիւ սուրբ նշանին.
և 'ի մտանելն 'ի ներս անդ կայ ըրա-
խուռ ղազան մի աջ կողմն, և փոքր հա-
ւուզ մի կից. որ նորա մէջն է պօռուն,
սանքի ֆըչկյի տեղ է. և 'ի ներքոյ սո-
րայ ջրի ճանապարհ է. դիմայն կայ
քացղի բըղուկներ։ Եւ 'ի ներքս եր-
թանք ճարան ճարան, որ է ցած քէ-
մէր մի. և անդ կայ աջ կողմն քացղի
տուն, և ճառաներու տեղ. անդ կայ հոր
մի որ դռան քովի հաւուզն կ'երթայ
ջուրն. և 'ի ձախ կողմն կայ քէմէր դուռ
մի. որ քովն կայ հոր մի, որ փոքր դուր-
նա ունի պատն. 'ի նա ընուն զջուրն որ
միւս ղազանն կ'երթայ և անդ է ըրա-
խուն տունն. որ ունի բազում ճառա-
ներ լի. և կարպետով զինքեանք ծած-
կեալ կան. բազում թէֆարիք դուս-
դուսմաներ, և զայլն ըստ կարգի։ Եւ
կայ սորայ դուռն դէմ փէքէ մի. որ անդ
պառկի գինէպանն ով որ իցէ և ունի
փոքր պատուհան մի։ Եւ 'ի դիմաց սո-
րայ սուրբ Աստուածածնայ պատկեր
մի. և 'ի դուրս ելանելն որ գինետունն
դիմացդ է, ձախ կողմն ունի փէքէ մի
տասը տախտակէ է տէօշէմէն։ Ապա
մտնունք եղբայր գինէտունն և կայ անդ
աջ կողմն երկու կիւլ ստրռւ ղազան. և
թէ կաս նէ չորս է դատարկ որ 'ի ժա-
մանակի լուսաւորեալ հօգի Գրիգոր
պարոն տիրօջն' սիվիլեայով լի է եղեր.
և 'ի սորայ քովն հնձան, երկայնու-
թիւնն քսանուերկու ոտք և լայնու-
թիւնն տասնևմեկ ոտք, բարձրութիւնն
չորս թիզ. և ունի երկու կողմն երկու
պատուհան բարձր և լայն. որ դրսէն
կիչեռէն[1] զխաղողն և զէմպելով ասոր

1 Կը կշռէն։

տան ներս, որ ընուն 'ի հնձանն. և կայ
սորայ քով հաւուզ մի հընձանին կե-
սուն չափ. որ խաղողին չիւն անդ ըը-
նուն և 'ի դիմաց սորայ փոքր նեղ և եր-
կան հաւուզ մի. որ անդ չինեն ըղ-
քացախն։ Եւ մտանեմք երրորդում դըռ-
նեն 'ի ներս, որ է գինէտանն մայրը.
և 'ի մտանելն 'ի ներս աջ կողմն փոքր
եղեր հաւուզ մի. 'ի սորա ծարն հոր մի.
որ անդ վազէ չիրան, և 'ի բերան հո-
րոյն' քըթոց դնեն և անտի առնեն ըղ-
չիրան կիւկիւմներով. և անդ կայ մաճ-
սուսէն եօթը կիւկիւմ վասն չիրայի
համար, և ընուն 'ի ֆըչքիներն. և կայ 'ի
միջի սորայ քառասուն ֆըջի կամ ա-
ւելի, հինգ հինգ երկաթ չէմպէրով. ոմն
Ստամպոլու եկեալ. և ոմն Լեհու եկեալ.
և ոմն ֆըրէնկիստանու. և կայ սրայով
պոռտուճա տիրէկներ. և 'ի ներքոյ տի-
րէկներուն հաստատեալ են խոշոր քա-
րով բարձրութիւնն երեք թիզ, և ամէն
ֆըչկյի առաջև մէկ մէկ տաշտ են եդեալ.
և է սորայ տէօշէմէն միզանով չինեալ.
որոյ կողմանէ արձակէ ֆըչկին թափան,
թէ գիշեր կամ ցորեկ գըտանէ զինքըն,
կայ խոր մեծ հոր մի որ մէկ տամըա զայ
չիլինար, չուտով գտանէ զհորն. և ունի
չորս կողմն ըրաֆներ, որ անդ շարեալ
են գինու փարչ մանտր և խոշոր, և ճա-
ռաներ, և կայ անդ պատն 'ի վայր կա-
խեալ զէնճիր, որ արծաթին նման կու
փայլէ' և է երկայնութիւնն եօթը ղու-
լաճ մինն. և ութը ղուլաճ միւսն. որ 'ի
դիպող ժամու զֆչկըն նորանով կու
լուանան։ Այս ամէն պատմածս եղբայր
'ի միտ առիր, թէ որչափ բան է այս
ֆըչկըն մէկզմէկու կից չեն, այլ արա-
ըըխըն բաց է. և մէկ սրայ չեն, 4 ղաթ
է. այս մէյտան տեղն չորս տիրէկի վե-
րայ է. մալում լինա քեզ։ Եւ կայ 'ի մի-
ջի սորայ տասնումէկ կանթեղ կախեալ
որ նոր լցեալ ժամանակն կու վառեն.
և կայ դռան ղօլթուխն կանթեղ մի որ
հանապազ կու վառի. և ունի քէմէր-
ներ և կայ մէջ տեղն տափակ մեծ լու-
սամուտ մի երկաթ փէնճէրէով։ Եկ եղ-
բայր գինէտունէն դուրս ելլէնք, զի-
րա գինէպանն զմեզ զինովցուց։ Եւ է

Գինէտանն դրան դիմացը մութ քէմէր մի. ձախ կողմն փայտի տուն երկու ղաթէ որ անդ խտոիֆ անեն զփայտն մինչ որ 'ի դուռն գայ. և գիտենան որ տաբեգլուխն կու օգտէ: կայ սակաւ մի յառաջ փոքր դուռ մի քէմէր. և 'ի քովն սորայ՝ ղազանի օտան. և սակաւ մի յառաջ գործելու տունն. և 'ի դիմաց սորայ երկու հանգստարան. և կայ անդ տասը ոտք մէրտէւէն. 'ի վեր ելանելն 'ի բաց կայ մեծ քէմէր մի, որ լիւան կոչի, որ թարգմանի մոմխանայ. առաջքն բաց, անդ թափեն զմոմն, և կայ սորայ առջևն փոքր սէթ հողէ. և 'ի սէթն մէջ տեղն տիւզ մէրմէր մի, որ զմոմն անդ փէրտահ կ'անեն. սորայ կռնակն մեծ օտայ մի, զինչ և իցէ անդ դնեն, և քովն պզտի դուռ մի. ներս մըտանես աջ կողմն ճըկէ դուռ մի այլ, որ մոմին օտան է. անդ կայ մնտուկներ և տօլապ. երկու մոմն մէկ փարայ՝ պաշխայ է, փարանոցն՝ պաշխայ է, և զամենայն պապէթոմն լըցեր են մինչև 'ի բերան սընտկացն. և սօլէրն կախեալ կայ անդ, որ միաբանից կուտան: Եւ այս լիւանն նշխարք գործած ժամանակն տեսանես, որ մեծ պահուց երկուքումշաբթուն երկուշաբթի սկսեն մինչև ուրբաթ հացիւ կու վճարեն: Ալիւրն որ կու հարցանես, ընդ ամէնն տասուերկու քիլայ է, մինչև քառսուն հոգի կու նստի կամ թէ այլ աւելի, շախայով քիւթիւրտիւով չէնկիքով կու գործեն ոտաց վերայ. այլ հինգ վեց հոգի սինեստանով կու տանեն եփողին. եփողն երկու հոգի է, մինն Պապիկն և միւսն Ցոլակիմն. և ջախջի քարէ յերլէ ծեփած է. ներքեն օճախ կու վառեն և ներքոյ վերն՝ դիմացէ դիմաց նստեալ կու եփեն. և պարոն ոմն կ'առնէ զէնպիլով տանի ներս սփռէ: Եւ 'ի մօտ զատկին ծախեն ըլտաւորաց վեցն 'ի փարայ մի:

Այս լիւանին առջևն պախչայ մի կայ փոքր, և սորայ քովն չորս ղատէմէ, և է փոքր տանիս մի. և իջնիլն 'ի վայր պէրպէրի ղանութ մի, տաբրախլըխի[1] տեղ, նստելու տեղ, ռիքիլ կախելու տեղ, շէճէկի տեղ. և այլ ինչ որ պիտոյ է սափրիչին, որ ատեն մի Պապիկն այն օտան զմիաբանքն կու ածիլէ եղեր: Եւ սայ խանութին մէջ տեղն կայ փոքր օտայ մի. սորայ քովն պուճախ տեղն հոր մի, և քովն փոքր մութվախ մի. սորայ յետեւն սուրբ Ստեփանոսին խորանին կռնակն է: Ել դուրս, սիրելի, եկ լիւանին առջև. աջ կողմն նշխար եփելու տեղն. և սորայ քով փոքր դուռ մի. ներս մուտ մեծ օտան չուխայի և ունի չորս երկաթ տափակ չէնպէր, և զինճիլ. 'ի վերայ սորայ մեծ կղպակ մի, և ունի երկու ֆրէնկ քիլիտի, և կայ քովն մէկ փոքր օտայ մ'այլ. և ունին առաջևն թզենի ծառ մի. դրսի դիհն աջ կողմն ճկէ, գնայ ներս. երկու ղատէմէ, քանևմէկ ատըմ երկայնութեն. անդ է մոմճի Սրապին օտան երկու. և անդ է իմիրզէ սօլկարին տօլապն ներքեւով և վերայով, և է օտայ մ'այլ որ իմիրզէն անդ կու նստի. իջի վայր գնա դուրս: Այսուհետև ելանելոց ենք սեղանատունն և տանիս:

Կըշարունակուի:

1 Սանտրերու տեղ:

Սիւէզի ջրանցքը և Իտալիա.

(Տես էջ 138:)

Սուէզի պարանոցը, ջրանցքին պեղմանն համար որոշեալ տեղը, հիւսիսէն դէպ 'ի հարաւ 150 հազարամէտր երկայնութիւն ունի. իսկ ջրանցքին երկայնութիւնն 160 հազարամէտր է՝ տեղ տեղ ուղղութենէն խոտորած ըլլալուն պատճառաւ:

Աս երկայնութեան վրայ 18 հազարամէտր տեղ մը կայ՝ որուն մէջ պարունակուած երկիրն գրեթէ խաղաղ ծովուն հարթութեան կը հաւասարի, կամ քանի մը տասնորդամէտր աւելի բարձր է. ծովուն երեսէն 36 հազարամէտր տեղ բարձր է մէկ մէտրէն առաւելն մինչև ց19, բայց քիչ տեղ.